

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jenny Hagberg

Uppenbart svårt

Om rekvisitet ”uppenbart bäst” vid vårdnadsöverflyttning
enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats
Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius
Termin: VT 2014

Innehåll

Summery	2
Förord	3
Förkortningar	3
1 Inledning	4
1.1 Introduktion	4
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Metod	5
1.4 Avgränsning	5
2. Nationell rätt	5
2.1 Vårdnad	5
2.2 Vårdnadsöverflyttning	6
3. Bakgrund	7
3.1 En ny möjlighet till vårdnadsöverflyttning införs	7
3.2 ”Treårsregeln”	8
3.4 Uppföljning av treårsregeln	9
3.5 Stöd från placeringskommunen	9
4. Hinder för vårdnadsöverflyttning	10
4.1 Återföreningsprincipen	10
4.2 Artikel 8 i EKMR	11
5. Domar och praxis i nationell rätt	11
5.1 Domar från Malmö tingsrätt	11
5.2 Okontroversiell praxis: två avgöranden från HD	12
5.3 Barn som placerats vid högre ålder	13
6. Praxis från Europadomstolen	14

7. Flyttningsförbud och upphörande av vård enligt LVU	16
8. Barnet i fokus	17
8.1 Barnets bästa	17
8.2 Uppenbart bäst	17
8.3 Anknytningsteori	18
9. Aktörer	19
10. Analys och slutsats	20
BILAGA A: Intervju med stadsjurist Natalie Glotz Stade	23
BILAGA B:	30
Käll- och litteraturförteckning	39
Rättsfallsförteckning	40

Summary

The main principle of the Swedish child protection care is to reunite parents and children. Since 1983 it is however possible to transfer legal custody from the parents to a foster care family who has been in charge for the child in a durable time. The aim is to ensure stability for a child considering the foster home as its own. In 2003 it was made a duty for the authorities to reconsider such a transference of custody. However, this regulation is said to be an exception. The act must be found obviously for the best of the child; ”uppenbart bäst”. The aim which this thesis is to analyze the meaning of ”uppenbart bäst”.

Förord

Prokrastinering är en ädel konst.

Formatering är ett helvete.

Tack till er som lät er intervjuas!

Med förhoppning om att vi snart börjar fylla begreppet barnets bästa med en verklig innebörd som att barn har rätt till trygghet och tillgång till sina anknytningspersoner framför föräldrars rätt till den juridiska vårdnaden.

Förkortningar

FB	Föräldrabalken
SoL	Socialtjänstlagen
LVU	Lagen om vård av barn och unga
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen

1 Inledning

1.1 Introduktion

Jag bevistade nyligen ett föräldramöte inför min äldste sons skolstart.

– ”Skolan har förändrats sen ni gick i den!” utbrast en pedagog när vi föräldrar osäkert skruvade på oss inför det faktum att barnen inte skulle ha en klassfröken.

Jag började skolan 1981. Ungefär samtidigt kom en proposition gällande förändrade vårdnadsregler i syfte att stärka barnets rättsliga ställning. Föräldrar föreslogs i undantagsfall kunna fråntas vårdnaden om ett barn som rotat sig i ett fosterhem om det bedömdes uppenbart bäst för barnet att vårdnaden flyttades över till fosterföräldrarna.

Begreppet fosterhem och fosterföräldrar har ersatts av familjehem och familjehemsföräldrar. Ettagluttare har numera mentorer. Men grundtanken från början av 80-talet finns kvar: vårdnaden om barn som varit långvarigt familjehemsplacerade ska bara överflyttas i undantagsfall.

Högsta domstolen skriver i en dom från 17 maj 2014 att ”genom kravet att det ska vara uppenbart bäst för barnet att rådande förhållande får bestå markeras bestämmelsens undantagskaraktär.” Det är det första prejudikatet sedan 1993 i frågan. Har vi lärt oss mer om barns behov sedan 1981? Vad innebär egentligen ”uppenbart bäst” för ett barn? Hur bedömer man det?

Mitt intresse i frågan har väckts genom mitt arbete som familjerättssekreterare och teamledare för det team som utreder frågan om vårdnadsöverflyttningar på Familjerättsbyrån i Malmö.

Då föräldrarna samtycker till en vårdnadsöverflyttning och familjehemmet är villiga att ta på sig rollen som vårdnadshavare är det inte svårt att konstatera att det är uppenbart bäst för barnet att vårdnaden överflyttas. Men då föräldern inte

samttycker är det genast svårare. Hur kan vi sja in i framtiden om konsekvenserna av beslutet? Är bedömningen om det uppenbart bästa förenlig med konventionen om mänskliga rättigheter som Sverige är skyldig att följa? Ligger de svenska lagändringarna i linje med den praxis från Europadomstolen som är bindande för Sverige?

1.2. Syfte och frågeställningar

Jag har i min uppsats valt att inrikta mig på vårdnadsöverflyttning då ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet. Enligt 6 kap 8 § FB ska vårdnaden flyttas över till den eller dem som tagit hand om barnet om det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden överflyttas till (vanligen) familjehemsföräldrarna. I dessa fall blir socialnämnden part och för en tvist mot barnets förälder och vårdnadshavare.

Syftet med min uppsats är att analysera begreppet **uppenbart bäst** i 6 kap 8 § föräldrabalken. Jag har anlagt både ett rättsdogmatisk dvs ett av gällande rätt beskrivande perspektiv och ett rättskritiskt perspektiv med utgångspunkt i barnperspektivet och den kunskap som finns om anknytningsteori.

- Hur tolkas begreppet i domar, praxis och förarbeten?
- Hur tolkas begreppet av de som initierar och driver processen?
- Hur korrelerar den svenska tolkningen av uppenbart bäst med Europakonvention om mänskliga rättigheter?

1.3 Metod

Jag har studerat förarbeten från införandet av möjligheten till vårdnadsöverflyttning till den senaste lagändringen 2013. Jag har studerat praxis från Högsta domstolen, hovrättsdomar och domar från Malmö tingsrätt under perioden 2010-2014 samt utvald praxis från Europadomstolen. Jag begärde ut domar från Malmö tingsrätt under perioden 2010-2014 då jag ville ha så "färska" domar som möjligt.

Jag har intervjuat en socialsekreterare från ett stadsområde i Malmö. Syftet med detta är att förstå hur begreppet uppenbart bäst i 6 kap. 8 § FB kan tolkas av den som initierar processen. Ansvarig barnsekreterare skickar en remiss till Familjerättbyrån i Malmö vars handläggare utreder frågan. Jag har också intervjuat en av stadsjuristerna i Malmö i syfte att veta hur den som företräder socialnämnden tolkar begreppet uppenbart bäst. Intervjuerna återfinns i sin helhet som bilagor.

1.4 Avgränsning

Uppsatsen avser vårdnadsöverflyttning där socialnämnden väcker talan och beror inte situationen då rätten ändrar vårdnadsförhållanden efter yrkanden av en förälder enligt 6 kap. 5 § föräldrabalken. Om en förälder inte agerar själv har socialnämnden även möjlighet att väcka talan enligt 6 kap. 7 § FB mot en olämplig förälder och föreslå att vårdnaden överflyttas till den andra föräldern men vanligen är detta en tvist som förs mellan föräldrarna själva enligt 6 kap 5 § FB, vilket jag inte avser att gå närmare in på.³

2. Nationell rätt

2.1 Vårdnad

Bestämmelser om vårdnad regleras i sjätte kapitlet i föräldrabalken (FB). 6 kap. 3 § FB stadgar att barnet från födseln står under vårdnad av båda föräldrarna om de är gifta, i annat fall av modern ensam. I 6 kap. 2 § FB anges att barn står under vårdnad av båda eller en av sina föräldrar om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden består tills barnet blivit myndigt eller dessförinnan ingått äktenskap.

I 6 kap. 2 § andra stycket FB framgår att vårdnadshavaren har ansvar för barnets personliga förhållanden samt att se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran enligt 6 kap. 1 § FB blir tillgodosedda. Vårdnadshavaren svarar för tillsyn och ska tillse att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. Vårdnadshavaren har vidare ett ansvar för att barnet står under uppsikt och ej åsamkar skada för någon annan.

6 kap. 2 a § FB anger att barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen om vad som är barnets bästa ska bl.a fästas avseende vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. Enligt tredje stycket samma lagrum ska hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

---

¹ Föräldrabalk (1949:381)

² Äktenskapsbalken (1987:230) 2 kap. 1 §

2.2 Vårdnadsöverflyttning

Det finns flera situationer då socialnämnden är skyldig att agera i frågor gällande barns behov av en ny vårdnadshavare. Om en eller båda föräldrarna dör är socialnämnden skyldig att göra en anmälan till rätten enligt 6 kap. 9 § FB. Om vårdnadshavarna är varaktigt förhindrade att utöva vårdnaden, som i situationen för ensamkommande flyktingbarn, ska nämnden väcka talan i rätten om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 a § FB. Bedöms vårdnadshavaren så olämplig att det kan medföra bestående fara för barnet, vilket kan vara fallet då en förälder dödat den andra föräldern, ska socialnämnden väcka talan i rätten om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 7 § FB.

Då socialnämnden väcker talan i rätten blir socialnämnden part i en tvist mot barnets förälder och vårdnadshavare. Socialnämnden föreslår då att vårdnaden ska överflyttas till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

Vid en vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrarna upphör placeringen då tillsynsansvaret enligt 13 kap 2 § SoL bortfaller tillika socialnämndens ansvar att följa och överväga respektive ompröva vården enligt 5 kap 1 b SoL och 13 § LVU.

De särskilt förordnade vårdnadshavarna har rätt till underhållsbidrag, underhållsstöd, barnbidrag och eventuell barnpension. Placeringskommunen kan också enligt 6 kap. 11 § SoL fortsätta att ge hemmet ekonomisk ersättning även då familjehemsplacering upphört. Ersättningen regleras då i ett avtal enligt kommunförbundets rekommendationer.

De särskilt förordnade vårdnadshavarna har inte någon försörjningsskyldighet för barnet till skillnad från barnets biologiska föräldrar. De särskilt förordnade vårdnadshavarna kan begära entledigande från sitt uppdrag, genom ansökan till tingsrätten enligt 6 kap. 10 b § FB.

---

³ Sjösten (2009) s 66

⁴ Skadeståndslag (1972:207) 3 kap. 5 §

Regler om utökat skadeståndsansvar för föräldrar som är vårdnadshavare gäller inte för särskilt förordnade vårdnadshavare.⁴

---

³ Sjösten (2009) s 66

⁴ Skadeståndslag (1972:207) 3 kap. 5 §

3. Bakgrund

3.1 En ny möjlighet till vårdnadsöverflyttning införs

I SOU 1979: 63, betänkandet om barnets rätt, framfördes förslag om möjligheter att flytta vårdnadsanvaret till annan än en förälder när barnet vistats länge i familjehem och föräldern upphört att fungera som förälder i praktiken.⁵ Vid tiden för utredningen samt den efterföljande propositionens tillkomst fanns det ingen möjlighet att flytta vårdnaden från en förälder som inte bedömts olämplig som vårdnadshavare.⁶ De remissinstanser som var motståndare till förslaget hävdade att det skulle riskera innebära att föräldrar inte vågade låta placera barnen och att detta var ett steg mot tvångsadoption då det enligt 4 kap 10 § FB inte krävs samtycke till adoption från föräldrar som inte är vårdnadshavare. I proposition 1981/82:168 skrivs:

Med anledning av detta vill jag framhålla att det givetvis inte bör komma i fråga att flytta över vårdnaden från föräldrar som håller en god kontakt med barnet medan det vistas i ett fosterhem. Föräldrarna behöver alltså i dessa fall inte tveka inför tanken på en fosterhemsplacering av rädsla för att bli fråntagna vårdnaden och därmed utsättas för en risk att barnet adopteras av fosterföräldrarna mot deras vilja.⁷

I propositionen står att det i allmänhet torde krävas att barnet har bott i fosterhemmet i flera år innan det kan bli aktuellt med en vårdnadsöverflyttning. Domstolen måste utreda vilken anknytning till familjehemmet som barnet har och om barnet fått så stark anknytning att det uppfattar familjehemmet som sitt eget. Kontakterna mellan barnet och de biologiska föräldrarna måste utredas. Om kontakterna varit sporadiska eller skett under uppslitande former kan en vårdnadsöverflyttning bli aktuell. Stor vikt måste fästas vid barnets egen inställning.

I propositionen anges också att det bara är socialnämnden som kan föra en talan

⁸ Socialstyrelsen (2012) s 89

om överflyttning av vårdnaden enligt den nya paragrafen. Beslutet får inte delegeras till enskilda förtroendevalda eller tjänstemän i nämnden.⁸

Särskilt intressant är att läsa remissinstansernas reaktioner över propositionen i sin helhet. Stockholms tingsrätt är positiv medan Malmö tingsrätt menar att utredningens förslag visar på misstro till föräldrars förmåga att sörja och fostra för sina barn. Barnrättsorganisationer som BRIS var positiva till barnens stärkta position. Juridiska fakulteten i Stockholm ställde sig frågande till bristande förankring med praxis från Europadomstolen och menade att det måste utredas närmare.

---

⁵ SOU 1979:63 s 76 ff

⁶ Prop. 1981/82:168 s 39

⁷ Prop 1981/82:168 s 40

⁸ Socialstyrelsen (2012) s 89

3.2 ”Treårsregeln”

1999 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med syfte att se över LVU. Tio vuxna barn där en vårdnadsöverflyttning hade gjorts intervjuades. För sju av barnen gjorde överflyttningen ingen större skillnad, två av barnen upplevde en större trygghet och ett barn upplevde en större övergivenhet och barnet upplevde att familjehemsföräldrarna förhindrade kontakten med hennes biologiska föräldrar.⁹

I betänkandet Omhändertagen (SOU 2000:77) framfördes slutsatsen att socialnämnden i större utsträckning och även utan samtycke från vårdnadshavaren skulle ansöka om vårdnadsöverflyttning för de barn som inte kan återvända hem och som behöver en trygg förvissning om var de ska bo i framtiden.¹⁰

I utredningen bedömdes frågan om de särskilt förordnade vårdnadshavarna skulle kunna erhålla fortsatt stöd av placeringskommunen efter det att familjehemsplaceringen upphört. Någon lagändring föreslogs ej vilket motiverades med närhets- och normaliseringsprincipen. I sakens natur, ansåg man, låg att en vårdnadsöverflyttning bara kunde bli aktuell om de särskilt förordnade vårdnadshavarna inte var i behov av omfattande fortsatt stöd.
11

Proposition 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer antog flertalet av LVU-utredningens förslag. I propositionen konstaterades att överflyttning av vårdnaden användes alltför sällan och att de skäl som anförts för detta var enligt regeringens mening inte tillräckligt starka ur ett barnperspektiv. Att ett övervägande görs när barnet varit placerat i tre år i samma hem ansågs rimligt mot bakgrund av att de flesta barn som blir kvar länge i vården placeras i åldern noll till tre år och att tre år är en lång tid satt i relation till barnets ålder.¹²

I LVU-utredningen hade framförts förslag om att med hänsyn till barnets bästa vård enligt LVU ej skulle upphöra trots att grunden för vård enligt lagen fallit

bort om barnet fått sådan anknytning till det hem där det bor att en hemflytt skulle strida mot barnets bästa.¹³ Detta förslag upptogs ej i propositionen.

Bestämmelserna om socialnämndens skyldighet att särskilt överväga en vårdnadsöverflyttning då ett barn varit placerat i tre år infördes 2003 i 6 kap 8 § socialtjänstlagen¹⁴ och i 13 § 3 st LVU.

---

⁹ SOU 2000:77 s 284

¹⁰ SOU 2000:77 s 138

¹¹ SOU 2000:77 s 139

¹² prop. 2002/03:53 s 85

¹³ SOU 2000:77 s 146

¹⁴ Socialtjänstlag (2001:453)

3.3 Uppföljning av treårsregeln

Socialstyrelsen fick regeringen uppdrag att 2006 följa upp effekterna av lagändringen gällande treårsregeln.¹⁵ Resultatet av undersökningen visade att antalet vårdnadsöverflyttningar alltså var lågt. I januari 2005 var närmare 3800 barn familjehemsplacerade tre år eller mer och samma år gjordes 125 vårdnadsöverflyttningar till familjehemmen. Ett skäl till att få vårdnadsöverflyttningar initierades ansågs vara familjehemmens tvekan till vårdnadsöverflyttning. Familjehemmen beskrevs känna oro inför att vända sig till en ny kommun med sina problem efter en vårdnadsöverflyttning då familjehemmet under lång tid haft kontakt med socialtjänsten i placeringskommunen.

Umgänget med föräldrarna var en annan anledning till att en vårdnadsöverflyttning inte kom till stånd. Både socialtjänsten och familjehemmen uttryckte oro över att umgänget med de biologiska föräldrarna skulle upphöra. I studien hade två kommuner som gjort många vårdnadsöverflyttningar deltagit och deras erfarenhet var att resultatet av en vårdnadsöverflyttning ofta var det motsatta: familjehemmen kände större trygghet i sin relation till det placerade barnet och kunde därmed lättare uppmuntra kontakter med de biologiska föräldrarna.

Handläggarna lyfte fram den inneboende konflikt som finns i lagstiftningen mellan principen om att återföre barn och föräldrar och barnets rätt till kontinuitet. Skillnader i kommunernas synsätt gällande hur länge man kan invänta föräldrarnas rehabilitering innan en återflytt inte längre bedöms möjlig uppvisades. Vissa kommuner arbetade redan med att informera föräldrarna om innebörden av en vårdnadsöverflyttning vid början av en placering vilket enligt Socialstyrelsen torde göra frågan mindre laddad.

En annan faktor som anfördes var tingsrätternas bristande kunskap om bestämmelserna i 6 kap 8 § FB då tingsrätten vid ansökan ofta fäste större vikt vid föräldrarnas möjliga förmåga att utöva vårdnaden än vad som var intentionen

med lagen. Även handläggare inom socialtjänsten beskrev en osäkerhet inför rutiner för övervägande bla hur ofta dessa ska göras samt inför domstolsförfarandet.

I uppföljningen ställde sig Socialstyrelsen frågan huruvida en vårdnadsverflyttning skulle stärka skyddet för barnet och konstaterade att frågan inte kunde besvaras då inga större undersökningar gjorts på området.

3.4 Stöd från placeringskommunen

I december 2007 lämnade regeringen ett kommittédirektiv om översyn av bestämmelserna till stöd för barn och unga i SoL och LVU.¹⁶

---

¹⁵ www.socialstyrelsen.se Artikelnr 2006-109-27

¹⁶ Dir. 2007:168

I den sk. Barnskyddsutredningen inhämtades forskningsunderlag från Gunvor Andersson som intervjuat tioåringar i pågående familjehemsvård. Barnen uppgav i hennes studie att det var samarbetet mellan familjehemsföräldrarna och de biologiska föräldrarna som gav barnet trygghet och förvisshet om att de skulle få stanna i familjehemmet framför socialtjänstens och lagens betydelse. Andersson drog slutsatsen att antagandet att barn har behov av att få garantier för hur länge de ska få stanna i familjehemmet är vanligare hos de professionella än bland barn och familjehemsföräldrar.¹⁷

Barnskyddsutredningen kom till skillnad från LVU-utredningen fram till att familjehemmens tvekan till att utses som särskilt förordnad vårdnadshavare skulle kunna avhjälpas med att placeringskommunen erbjöd möjlighet till fortsatt stöd och lämnade detta som förslag.

I proposition 2012/2013:10 förslags att råd och stöd ska ges av socialnämnden i den kommun som beslutat om den tidigare familjehemsplaceringen om de särskilt förordnade vårdnadshavarna begär det.¹⁸ Förslaget skrivs vara en särregel i förhållande till reglerna om vistelsekommunens respektive hemkommunens ansvar i 2 a kap. Socialtjänstlagen.¹⁹

I propositionen föreslås även att socialnämnden ska bedöma hur vården ska utformas och inriktas utifrån om det är möjligt att inom en rimlig framtid kunna återföreina barnet med sina föräldrar.

Lagändringarna trädde i kraft 1 januari 2013. Stödet till familjehemsföräldrarna regleras i SoL 6 kap. 13 § 2 st och det utvidgade uppföljningskravet i 13 § LVU respektive 6 kap. 8 1 st SoL.

4. Hinder för vårdnadsöverflyttning

4.1 Återföreningsprincipen

Återföreningsprincipen är en grundläggande princip i den svenska lagstiftningen. I förarbeten till socialtjänstlagen angavs att vård som ges utanför den unges hem ska ingå som en del i en samlad behandling med syfte att så långt som möjligt skapa förutsättningar för att återknyta gemenskapen med föräldrarna under trygga förhållanden.²⁰

Lagändringen om socialnämndens skyldighet att överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning när barnet har varit placerat i samma familjehem i tre år är således ett avsteg från återföreningsprincipen.²¹

---

¹⁷ SOU 2009:68 s. 495 med hänvisning till Anderson, G. 2001

¹⁸ Prop 2012/2013:10 s 88

¹⁹ Prop 2012/2013:10 s 90

²⁰ Prop 1979/80:1, del A

²¹ SOU 2009:68 s 454

4.2. Artikel 8 i EKMR

Europakonventionen är bindande rätt för Sverige. Dess rättighetsartiklar och tillhörande rättspraxis från Europadomstolen har därför avgörande betydelse för den svenska rätten.²² Artikel 8 i EKMR lyder:

1. Var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.
2. Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutandet av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning av brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Europadomstolen medger att samhället omhändertar barn för att tillgodose deras bästa så länge som det är i enlighet med undantagsbestämmelsen i andra punkten. En kränkning kan dock ändå anses föreligga om inte myndigheterna aktivt verkar för en återförening av ursprungsfamiljen samt när samhällets ingripande ses som oproportionerligt exempelvis i förhållande till placeringens avstånd till föräldrahemmet. Titti Mattsson som gått igenom ett stort antal rättsfall i syfte att analysera synen på barnets rätt till familj menar att det verkar pågå en långsam och splittrad rättsutveckling mot en mer pluralistisk och mångfacetterad syn på familjebegreppet där nyare rättspraxis utmanar äldre i Europadomstolens avgöranden.²³

5. Domar och praxis i nationell rätt

5.1 Malmö tingsrätt

Mål som avser 6 kap 9 FB hanteras som domstolsärende och avgörs genom beslut. Bland de 37 avgjorda målen gällande vårdnadsöverflyttningarna var den övervägande majoriteten överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap 8 a § FB avseende ensamkommande flyktingbarn. Endast fyra ärenden var avgjorda enligt 6 kap 8 § FB. Talan om vårdnadsöverflyttning väcks vid den tingsrätt där barnet är folkbokfört. Andra tingsrätter blir aktuella då barnet är familjehemsplacerat utanför Malmö.

De fyra mål som var avgjorda i Malmö tingsrätt under perioden var föga kontroversiella. I tre av fallen fanns samtycke från de biologiska föräldrarna. I ett fall var modern ensam vårdnadshavare men saknade känt hemvist då hon flyttat utomlands och hade inte haft någon kontakt med barnet sedan något enstaka telefonsamtal två år tidigare.

---

²² Mattsson (2010) s 49-50

²³ Mattsson (2010) s. 50-51

5.2 Okontroversiell praxis: två avgöranden från HD

På området finns två avgöranden från Högsta domstolen; NJA 1993:66 samt ett färskt rättsfall från 17 april 2014 med mål nr 602-13.

5.2.1 NJA 1993:66

Målet gällde en pojke som omhändertogs då han var ett år gammal och placerades i ett familjehem långt från föräldrahemmet. Föräldrarna väckte talan i Europadomstolen med anledning av det långa avståndet Sverige och tillerkändes ett skadestånd om 200 000 då artikel 8 ansågs ha kränkts.

Då pojken var 11 år ansökte socialnämnden om överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Då Högsta domstolen avgjorde målet var pojken närmare 15 år gammal och hade vistats i familjehemmet i 13 år. Föga förvånande ansågs det vara uppenbart bäst att de rådande förhållandena skulle få bestå och att vårdnaden skulle överflyttas till familjehemsföräldrarna. HD åberopade även Barnkonventionen och pojkens egen vilja. Vidare konstaterade HD att Europadomstolen inte funnit att själva beslutet om omhändertagande stridit mot artikel 8.

5.2.2 NJA 2014 s. 307

Målet gäller pojken L, född i juli 2005, som omhändertogs i november 2006 och placerades hos faderns föräldrar då föräldrarnas omsorgsförmåga bedömdes bristfällig. Pojken L har haft regelbundet umgänge med fadern och modern en gång i månaden i närvaro av kontaktperson.

Då pojken var drygt fem år gammal väckte socialnämnden talan mot föräldrarna och yrkade att familjehemsföräldrarna tillika farföräldrarna skulle utses till särskilt förordnade vårdnadshavare för pojken. Fadern samtyckte till en vårdnadsöverflyttning medan modern motsatte sig det.

Modern anförde att hon samarbetat med socialnämnden och att hon hade haft

regelbunden kontakt med sonen.

Borås tingsrätt ogillade socialnämndens talan. I domskälen angavs att det inte är visat det inte föreligger möjlighet att på sikt få till stånd en återförening mellan barnet och modern. Tingsrätten angav att modern nu har en egen lägenhet och att hon har börjat studera. Tingsrätten ansåg frågan “för tidigt väckt.”

Socialnämnden överklagade tingsrättens dom. Hovrätten för västra Sverige motiverade sitt domslut som skilde sig från tingsrättens:

För överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken krävs det inte att föräldrarna är olämpliga som vårdnadshavare. I stället är det barnets behov och intressen som är avgörande. Det kan innebära att barnets behov av kontinuitet – att det rådande förhållandet får bestå – får företräde framför möjligheten att återförenas med föräldrarna.

Gällande umgänget förde Hovrätten följande resonemang:

En tolkning, som innebär att överflyttning kan ske endast när någon kontakt med föräldrarna inte har förekommit skulle nämligen i alltför hög grad begränsa möjligheten till vårdnadsöverflyttning. Förekomsten av kontakt med föräldrarna skulle därmed inte utgöra något formellt hinder för överflyttning av vårdnaden men få betydelse vid bedömningen av vad som är bäst för barnet. Som ett exempel på när vårdnadsöverflyttning bör kunna ske är då en återförening inom överskådlig framtid ter sig orealistisk, trots att umgänge förekommit har nämnts att barnet har varit familjehemsplacerat sedan späid ålder och vuxit upp i familjehemmet.

HD fastställde Hovrättens dom i vårdnadsfrågan. I domskälen anges att inga andra intressen kan gå före barnets bästa. En placering av ett barn är av ingripande betydelse för både barnet och föräldrarna och som utgångspunkt bör inriktningen vara att få till stånd en återförening av barnet och föräldrarna även om det arbetet kan ta lång tid. I vissa fall kan det dock stå klart att det är bäst för barnet att få stanna i familjehemmet. Syftet med bestämmelsen i 6 kap 8 § FB är att ge barnet en uppväxt under stabila och trygga förhållanden. Det krävs inte att föräldrarna är olämpliga som vårdnadshavare. HD konstaterar att pojken placerades då han var 1 år och fyra månader och vid tiden för domen hade han bott i familjehemmet i mer än sju år.

Genom kravet att det ska vara uppenbart bäst för barnet att rådande förhållande får bestå markerar bestämmelsens undantagskaraktär.

Domstolen hänvisar också till artikel 8 i Europakonventionen:

Bestämmelserna i föräldrabalken måste tolkas i belysning av konventionens krav.

Vidare gör HD ett uttalande som jag finner något märklig och som redan refererats till i en efterföljande dom.²⁴

Vid bedömningen av behovet av en överflyttning av vårdnaden bör viss vikt fästas

vid att vårdnadsfrågans betydelse ökat i och med att L nu kommit upp i skolåldern.

Kring umgängesfrågan skriver domstolen att pojkens umgänge med föräldrarna varit mycket begränsat. Även om modern visat en vilja att ta ett större ansvar som förälder bedöms hon inte inom överskådlig tid kunna ha förmåga att ta ett sådant ansvar. HD konstaterar också att umgängesfrågor kan prövas inom ramen för ett mål om överflyttning av vårdnad och målet återförvisas i den delen till tingsrätten för fortsatt handläggning.

5.3 Barn som placerats vid högre ålder

I de två avgörandena från Högsta domstolen har vårdnadsöverflyttningarna

---

²⁴ Göta hovrätt mål nr T 2513-13

gällt barn som varit placerade inom sina två första levnadsår. Jag avser därför att ta upp ett mål från hovrätten där åtminstone ett av barnet placerats vid högre ålder.

Domen från Svea hovrätt T 7529-13, 2013-12-12 avsåg två pojkar födda 2002 respektive 2003. Modern hade ensam vårdnad om barnen. I december 2007 beslutade Länsrätten i Dalarna att de två pojkarna skulle beredas vård enligt LVU p.g.a brister i omsorgen hos modern. 2008 placerades barnen i familjehem. En längre tid hade barnen inte umgänge med sin moder men hade vid tiden för avgörandet umgänge ungefär en gång i månaden.

2013 väckte socialnämnden talan om att vårdnaden skulle överflyttas till familjehemsföräldrarna. Tingsrätten angav i domskälen att modern inte är i närheten av att klara av ett föräldraansvar. Barnen ansågs ha gett "mer eller mindre tydligt uttryck för att de stanna kvar i sina familjehem" och allt ansågs tyda på att barnen har rotat sig i familjehemmet.

Med hänsyn till allt detta och den ytterst viktiga omständigheten, att barnen måste få känna sig trygga i att kunna bo kvar och inte plötsligt flyttas, är det uppenbart bäst för dem att käromålet bifalls.

I umgängesfrågan resonerade Hovrätten på följande sätt:

Innebörden av uttrycket en god kontakt bör i dessa situationer avse sådan kontakt mellan barn och föräldrar att barnet inte har behov av, eller har ett mindre behov av, att skapa en ny och tryggare familjeanknytning till sina familjehem. --- Enligt hovrättens mening kan uttalandet i förarbetena därför inte uppfattas som att en god kontakt skulle utgöra ett ovillkorligt hinder för en vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrarna. En trygg och god kontakt är dock en viktig omständighet som talar emot att så sker.

Gällande prognosen för återförening skriver hovrätten att framtidsutsikterna för en återförening mellan föräldrarna och barnen är central gällande övervägandet om vårdnadsöverflyttning. Även om moderns hälsotillstånd har förbättrats

bedömer hovrätten att prognosen är för osäker med följderna att det inte är realistiskt med en återförening inom överskådlig framtid.

Ett hovrättsråd och en nämndeman var skiljaktiga till domen och menade att en vårdnadsöverflyttning riskerar att störa kontakten mellan mor och barn och bryta den positiva utveckling som skett därvidlag.

6. Praxis från Europadomstolen

Högsta domstolen refererar i sin dom den 17 april 2014 till målen Görgülü mot Tyskland, R. mot Finland samt Levin mot Sverige och skriver att bestämmelserna i föräldrabalken måste tolkas i belysningen av konventionens krav.²⁵

---

²⁵ Mål nr T 602-13

I målet *Görgülü mot Tyskland*²⁶ hade en kvinna lämnat bort sitt barn för adoption medan fadern menade att de hade överenskommit att han skulle ha hand om barnet. Fadern vände sig till myndigheterna för att få faderskapet fastställt och drev sedan en process för att få vårdnaden om sonen. Den tyska domstolen ansåg att mannen förvisso var kapabel att ta hand om pojken, dessutom med stöd av den kvinna han gift sig med som sedan tidigare hade barn, men att skilja pojken från sina familjehemsföräldrar inte skulle vara till pojkens bästa. Då pojken levde i ett år och tio månader med sina familjehemsföräldrar vilket för pojken innebar en "oändlig mängd tid" skulle en separation från familjehemmet leda till irreparabel skada särskilt som pojken redan upplevt en separation från sin biologiska mamma. All fortsatt kontakt med fadern bedömdes innebära fysisk och psykisk påfrestning för pojken.

Mannen klagade till Europadomstolen som fann att en kränkning av artikel 8 hade skett. I domen skrivs att i beslut om vårdnadsfrågor har myndigheterna tillerkänts ett stort mått av nationellt självbestämmande, "margin of appreciation". Gällande ytterligare inskränkningar i umgängesrätten är påkallat en strängare granskning för att säkerställa att skyddet för rättigheterna i artikel 8 efterlevs: "to secure an effective protection of the right of parents and children to respect for their family life".

Domstolen menade att när ett familjeband har fastställts måste staten agera på ett sätt som möjliggör att bandet kan utvecklas. Artikel 8 i konventionen ålägger därmed varje stat att arbeta för att återförening mellan den biologiska föräldern och sitt barn. De framtida relationerna mellan föräldrar och barn kan inte enbart bestämmas utifrån vad som har varit. Domstolen menar att ett uppbrott på kort sikt kan skada barnet men att den nationella domstolen inte uttömt möjligheten för en långsiktig återförening och man har inte bedömt effekten på lång sikt som en separation från den biologiska föräldern kan innebära för barnet. Att skära ett barn bort från sina rötter kan endast motiveras i undantagsfall. Kränkningen skulle upphöra genom att mannen möjliggjordes ha tillgång till sitt barn i form av umgänge.

I *Levin mot Sverige*²⁷ hade L hade separerat från sina tre barns far och flyttat 85

mil från hemmet varmed umgänget med fadern i princip kom att upphöra. I den nya kommunen gjordes anmälningar till socialtjänsten och barnen omhändertogs då hemmet befunnits vara i totalt förfall, utan el och vatten och barnen placerades i tre separata familjehem. Moderns umgänge inskränktes till en gång var sjätte månad med hänsyn till att barnen även skulle ha umgänge med sin far. Domstolen prövade grunderna för inskränkningar i rätten till privatliv och fann att inhemska rättsmedel hade ej

---

²⁶ Görgülü mot Tyskland, nr 74969/01, dom den 26 februari 2004

²⁷ Levin mot Sverige, nr 35141/06, dom den 15 mars 2012

uttömts. Kring beslutet att bereda vård enligt LVU fann domstolen att myndigheterna har ett stort utrymme för sina bedömningar och att myndigheterna haft relevanta och godtagbara skäl för sitt beslut.

Domstolen fann i sin prövning av umgängesfrågan att myndigheterna hade gjort en tillfredsställande avvägning mellan barnets behov av skydd och föräldrarnas möjlighet till kontakt med barnen och att någon kränkning av artikel 8 ej hade skett. Kontakt hade också möjliggjorts genom möjligheten att skicka brev och barnen visades foton och filmer på föräldrarna för att inkludera föräldrarna i barnens liv.

Moreover, as regards the extreme step of severing all parental links with a child, the Court has taken the view that such a measure would cut a child from its roots and could only be justified in exceptional circumstances or by the overriding requirement of the child's best interests.

The Court also notes that the applicant and B. remain the legal guardians of the children and that the Social Council has taken no measures to transfer this right to the family homes. In these circumstances, the Court finds no reason to question that the ultimate goal of the Swedish authorities is to improve the relationship between the applicant and her children in order for them one day to reunite or at least have a good and close relationship.

7. Flyttningsförbud och upphörande av vård enl LVU

7.1 Förutsättningar

Vid frivilliga placeringar ska vården upphöra när föräldrarna (vårdnadshavarna) begär det. Socialnämnden kan ansöka om flyttningsförbud hos förvaltningsrätten enligt 24 § LVU om det finns risk

för påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling om denne skiljs från hemmet. I förarbetena till införandet av socialtjänstlagen och den dåvarande motsvarande bestämmelsen i 28 § SoL angavs att det ska föreligga konkreta omständigheter och att en tillfällig olägenhet inte är tillräckligt för att meddela flyttningsförbud.²⁸

Den unges ålder, utvecklingsgrad, egenskaper och känslöbindningar måste tillmätas betydelse samt den tid den unge vårdats på en annan plats än hos föräldrarna. Vårdnadshavarnas kontakter med den unge under den tid de varit åtskilda bör också vägas in.

Två olika utfall finns bland Högsta förvaltningsdomstolens domar.

7.2 HFD 2011 ref 13

I domen medgav Högsta förvaltningsdomstolen ett flyttningsförbud enligt 24 § LVU då ett barn varit frivilligt placerat sedan han var fem månader och moden begärde hemtagning av pojken då han var fyra år.

HFD menade att det finns ett starkt samband mellan bestämmelserna i 24 § LVU och 6 kap. 8 § FB. Båda bestämmelserna syftar till att säkerställa att barnets bästa tas till vara i situationer då barnet vistats lång tid i ett familjehem och fått så starka band till det att det får anses till barnets bästa att få kvarstanna i familjehemmet oavsett orsaken till att vistelsen kommit

---

²⁸ prop 1979/80:1 s 541

att bli långvarig. HFD fastställde länsrättens beslut om flyttningsförbud i avvaktan på allmän domstols avgörande i vårdnadsfrågan då socialnämnden hade ansökt om vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap.8 § FB.

7.3 HFD 2012 ref 35

Målet gällde frågan om risk för separation skulle vägas in vid bedömningen om vård enligt LVU skulle upphöra. Det förslaget hade lagts fram i LVU-utredningen men inte antagits.

HFD menade att socialnämnden av lagstiftaren tillhandahållits flera instrument för att tillgodose barnets behov i de olika situationer som kan uppstå efter ett omhändertagande enligt LVU.

Det upprättshålls alltså en klar gräns mellan de rekvisit som krävs för vård och de som ligger till grund för vårdnadsöverflyttning och flyttningsförbud.

Bestämmelsen i 1 § femte stycket LVU att vad som är bäst för den unge ska vara avgörande för beslut enligt lagen innebär inte att överväganden som enbart är relaterade till risken för skada vid en separation från ett familjehem ska vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra.

8. Barnet i fokus

8.1 Barnets bästa

Barnets bästa är ett diffust begrepp som avhandlas frekvent. Sedan lagändringen 2006 av lydelsen i 6 kap 2 a § FB anges att barnets bästa ska vara avgörande vid alla beslut som rör vårdnad, boende och umgänge.

Förändringen markerar att det inte ska finnas några andra intressen som kan gå före barnets bästa, t.ex. föräldrarnas behov eller rättvisa mellan föräldrarna. I förarbeten till lagändringen konstaterades angående barnets bästa:

”Det låter sig inte göras att en gång för alla precisera innebörden i ett sådant begrepp.”¹

Begreppet är relativt och betyder olika saker för olika människor beroende på hur man uppfattar barns behov. Begreppets innebörd är föränderligt över tid. Hänsyn måste tas till allt som rör barnets fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling.²

Formuleringen av barnets bästa tvingar rättstillämparen att söka svar utanför rättskällorna och vad som utgör barnets bästa blir avhängigt vår kunskap om verkligheten. I förarbeten till föräldrabalken anges att rekvisitet är en prognos och att prövningen i möjligaste mån ska innefatta både kortsiktiga och långsiktiga effekter. Bestämmelsen innebär ett krav på konsekvensanalys och domstolen ska väga olika alternativa utfall mot varandra, ta ställning till vilka konsekvenser de olika alternativen kan få och låta vad som är bäst för barnet vara avgörande.³

8.2 Uppenbart bäst

I 6 kap 8 § FB anges att det dels ska vara uppenbart bäst att de rådande

---

¹ SOU 2005:43 sid 447

² Sjösten s. 39

³ Kaldal s. 215

förhållandena får bestå, dels att det är uppenbart bäst för barnet att vårdnaden överflyttas. “Att vårdnaden överflyttas skulle därmed kunna tillmätas ett självständigt värde, inte bara ses som en förutsättning för att trygga barnets kontinuitet” skriver Anna Singer. Skäl som hänger samman med detta förefaller närmast vara hänförliga till familjehemsföräldrarnas intressen. Även ur barnets perspektiv skulle det kunna finnas ett egenvärde i att få en existerande barn-föräldrarelation bekräftad.⁴

Jag har förstått det dubbla rekvisitet som att ”uppenbart bäst att det

---

⁴ Singer (2000) s 483

rådande förhållandet får bestå” dvs att barnet ska stanna i familjehemmet, är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för en vårdnadsöverflyttning. Så långt kan barnet, familjehemsföräldrarna, socialtjänsten, vårdnadshavare och föräldrar som inte är vårdnadshavare - vara överens.

För att det andra rekvisitet ska vara uppfyllt krävs att *konsekvenserna* av en vårdnadsöverflyttning är uppenbart bäst för barnet. Klarar familjehem och föräldrar av att hantera umgängesfrågan på egen hand? Kommer familjehemmet fortsätta uppmuntra kontakter mellan föräldrar och barn?

Innebär vårdnadsöverflyttning en förbättring avseende praktiska svårigheter kring beslutsfattande? Kan man lita till den försäkran som vårdnadshavaren ger när den säger sig inte ha för avsikt att ta hem barnet?

För att bedöma möjliga konsekvenser av en vårdnadsöverflyttning respektive att inte göra en vårdnadsöverflyttning måste en riskvärdering göras vari ingår både sannolikhet för att något ska inträffa och effekten av att något inträffar.

Exempel 1. Det är osannolikt att fadern kommer att ta hem barnet, då han anses resonera trovärdigt utifrån barnets behov, men effekten av skadan skulle vara stor. 2. Det är osannolikt att modern inte längre vill träffa sitt barn efter en vårdnadsöverflyttning men effekten av ett uteblivet umgänge skulle påverka barnet på kort och lång sikt. 3. Det är sannolikt att familjehemmet inte skulle främja ett umgänge men effekten är liten eftersom umgänget är i det närmaste obefintligt idag.

Gällande effekten av skadan vid en separation från familjehemsföräldrarna i det fall en vårdnadshavare väljer att avsluta placeringen följer i nästa avsnitt. Då ett barn familjehemsplaceras i tidig ålder kommer barnets primära omsorgspersoner utgöras av familjehemsföräldrarna. Således kommer en kort sammanfattning av anknytningsteorin.

8. 3 Anknytningsteori

Anknytning, att knyta an, betonar betydelsen av något mindre som hänger ihop med något större.³¹ Grundtanken i teorin är att människobarn föds ofullgångna och är för sin

överlevnad under en lång period efter födseln helt beroende av att en vuxen värmer, matar och beskyddar barnet.³²

Spädbarn kan inte låta bli att knyta an till sina vårdare, däremot kan anknytningen vara av skiftande kvalitet. Anknytningspersonen svarar med att utveckla ett känslomässigt omvårdnadsband, dvs man talar om barnets anknytningsbeteende och föräldrarnas omvårdnadsbeteende.

Det känslomässiga band som skapas mellan barn och omsorgsgivare är inte en funktion av biologiskt släktskap utan kan utvecklas av adoptivföräldrar såväl som hos familjehemsföräldrar likaväl som hos biologiska föräldrar. En studie av barn som tillbringat flera år på barnhem före adoption visade dels att många av barnen utvecklades förvånansvärt bra och kunde knyta an till sina adoptivföräldrar dels att barn som tillbringat större delen av sina två år i institutionsmiljö ofta har stora svårigheter att utveckla nära känslomässiga relationer.³³

---

³¹ Broberg, M, Hagström, B Broberg (2012) s 33

³² Broberg mfl (2012) s 39

“För ett litet barn som är 1 ½ -3 år gammalt och tillbringat den största delen av sitt liv i samma familjehem, är familjehemsföräldrarna ur barnets synvinkel dess föräldrar. Det är till dem barnet knutit an, och det är hos dem barnet känner trygghet. Separation från dem kommer att leda till de

³⁴ SOSFS 2006:20 s 142

9. Aktörer

Något som rönt osäkerhet är frågan om det befintliga umgängets betydelse vid möjligheten att driva en process om vårdnadsöverflyttning. Vad gäller formuleringen i förarbetena att vårdnaden givetvis inte ska flyttas om föräldern håller en god kontakt med barnet svarar socialsekreterare A:

Men för mig tänker jag att det egentligen är en fördel. Det är ju en viktig bit, det är bra när de har en god kontakt om man överväger att flytta vårdnaden. Det är ju för att de ska finnas med och vara kvar och vara lika viktiga efteråt om man flyttar vårdnaden. Att man flyttar vårdnaden betyder ju inte att föräldern ska bort på något sätt.

Stadsjurist Natalie Glotz Stade säger i frågan:

Det ska utredas hur umgänget gestaltar sig. Det handlar för rätten om att förstå att det egentligen handlar om möjligheten till återflyttning är uttömd eller inte. Och då är det ju väldigt viktigt med socialhämndens utredning om hur umgänget har gestaltat sig. Vart är de på väg? Är barnet på väg tillbaka hem, är man inne i den processen alltså eller inte? Det är min tolkning. När har man tippat över den här brytpunkten då kan barnet inte flytta hem, det skulle bli för stor psykisk skada för barnet.

Slussas barnet ut då ökar ju kontakterna, umgänget, det är ju en process där man arbetar sig fram mot en hemflyttning.

En annan aspekt som vi kommer i kontakt med är risken för en konfliktsituation mellan familjehemmet och föräldern då socialnämnden driver frågan om vårdnadsöverflyttning mot föräldrarnas vilja.

Socialsekreterare A säger:

Jag har ingen erfarenhet av att umgänget tagit sån skada av en vårdnadsöverflytt, tvärtom så har det landat och blivit bättre. Processen i sig är väldigt smärtsam, vårdnadsöverflyttningens processen. Det som varit genomgående

³⁶ SOSFS 2006:20 s 142

är att alla har tyckt att det har varit jobbigt att det har tagit sån tid. När det väl har lagt sig så har det blivit jättebra. Jag säger jättebra för att jag tänker att det har varit jättedåligt innan när samarbetet inte har fungerat, när vårdnadshavarna har velat få hem barnet.

Sen kan vi ha något ärende där det blir för svårt, att där skulle det kunna bli så att samarbetet mellan bioföräldrarna och familjehemmet havererar totalt och att umgänget drabbas helt och helt uteblir. --- Där socialtjänsten bär umgänget, det är inget som är givet, då kan man inte heller överväga en

---

³⁷ SOSFS 2006:20 s 142

vårdnadsöverflyttning. Varken bioföräldrarna eller familjehemmet känner att de kan klara ut det själva.

Angående HD:s formulering gällande att viss vikt ska fästas vid att barnet kommit upp i skolåldern menar Natalie Glotz Stade :

Det här är bara ett argument som förs vid sidan om huvudargumenteringen, det är bara något extra, något ytterligare, det kan aldrig vara huvudargumentet. Huvudargumentet är att barnet har rotat sig och har ett nytt hem helt enkelt. Och utredningen visar att en återflyttning inte är aktuell. Den vägen är uttömd.

Natalie Glotz Stade menar att frågan om vad som är uppenbart bäst är en bedömning som socialtjänsten måste göra utifrån sin kunskap om barn och barns behov och de sociala verkningarna av olika beslut. Hon poängterar att det alltid är en helhetsbedömning i det individuella fallet. Att en förälder begär hem barnet är ett argument som kan anföras för att visa att situationen är otrygg för barnet.

Angående möjligheten att flytta vårdnaden då vårdnadshavaren samarbetar med familjehemmet och inte uttryckligen avser att flytta hem barnet säger Natalie Glotz Stade:

Om alla är med på allting, då är det ju inga problem överhuvudtaget med nånting.---. Det är ändå något väldigt ingripande att flytta den juridiska vårdnaden från en förälder. Om den föräldern tar sitt ansvar på bästa möjliga sätt genom att samtycka. Ja då vet jag inte riktigt om detta skulle hålla.

10. Analys och slutsats

Syftet med uppsatsen var att analysera begreppet uppenbart bäst i 6 kap.8 § föräldrabalken. Hur de som initierar och driver processen tolkar begreppet kan jag inte dra några större slutsatser om baserat på två intervjuer. En helhetsbedömning tycks göras där konsekvenser viktas mot varandra och avgörande är om det pågår ett arbete inför återflyttning till föräldrahemmet samt

hur umgängesfrågan påverkas. Hur begreppet tolkas i praxis är egentligen oklart eftersom de två avgöranden som finns från HD har så stor marginal som jag ser det. Det rör sig om äldre barn som varit placerad under mycket lång tid. Barn som också kan uttrycka en egen vilja.

I lägre instanser tycks tolkningarna spreta mer. Borås tingsrätt ansåg 2012 att en vårdnadsöverflyttning inte var uppenbart bäst trots att pojken varit placerad i mer än fem år och varit i familjehemmet sedan han var 1,5 år gammal eftersom en återförening inte ansågs utsiktlös. Hovrätten och HD dömde annorlunda och Högsta domstolen betonade i domskälen att inga andra intressen kan gå före barnets bästa. HD poängterade att syftet med bestämmelsen i 6 kap 8 § FB är att ge barnet en uppväxt under stabila och trygga förhållanden och att det inte krävs att föräldrarna är olämpliga som vårdnadshavare för att en vårdnadsöverflyttning ska vara möjlig.

Sedan bestämmelserna i 6 kap. 8 § FB kom till 1983 har Europadomstolarnas domar fått allt större genomslagskraft. Kritiken i proposition 1981/82:168 från Stockholms universitet tycks varit befogad.

Man får givetvis alltid ställa sig frågan om vad syftet med en vårdnadsöverflyttning är? Det finns ingen forskning till stöd för att en vårdnadsöverflyttning faktiskt stärker barnets ställning. Vid uppföljning av tio vuxna barn som varit föremål för en vårdnadsöverflyttning var resultatet positivt för tre av barnen och negativt för ett. Majoriteten märkte ingen

skillnad.

Att barn riskerar att tvingas separera från sina psykologiska föräldrar och primära anknytningspersoner får dock anses som ytterligt allvarligt.

Vårdnadsöverflyttningsbestämmelserna måste ses tillsammans med bestämmelserna om flyttningsförbud. HFD markerar tydligt att socialnämnden genom bestämmelserna i 6 kap 8 § FB har getts verktyg att förhindra att ett barn rycks upp från det hem där det rotat sig. Om familjehemmet inte vill att vårdnaden ska överflyttas till dem kan ändå inte socialnämnden agera.

Att frånta föräldern vårdnaden är ett stort ingripande menar stadsjurist Natalie Glotz Stade. Frågan är för vem det är så ingripande? För föräldern rent känslomässigt? Inga andra intressen får gå före barnets. Är en vårdnadsöverflyttning verkligen så ingripande ur barnets perspektiv? Att hålla i minnet är också att ett omhändertagande om ett barn inte sker lättvindigt. Socialnämndens skyldighet att särskilt överväga en vårdnadsöverflyttning inträffar först efter tre års placering. Föräldern har alltså haft lång tid på sig att arbeta med det som låg till grund för omhändertagandet.

Oklarheter råder kring vad ett fungerande umgänge innebär för möjligheten att flytta vårdnaden. I förarbetena uttalades att det "givetvis inte bör komma i fråga att flytta över vårdnaden från föräldrar som håller en god kontakt med barnet medan det vistas i ett fosterhem." Uttalandet var ett svar på farhågan att barn skulle komma att tvångsadopteras mot föräldrarnas vilja. Hovrätten har uttalat att det skulle vara en alltför långtgående tolkning att ett regelbundet umgänge skulle vara ett ovillkorligt hinder. I andra avgöranden tycks ett fungerande umgänge vara ett större hinder. En socialsekreterare bedömer ett välfungerande umgänge snarare som försäkring om att umgänget kommer att fungera även efter en vårdnadsöverflyttning.

I HD:s dom från 17 april 2014 skrivs i domskälen att viss vikt kan fästas vid att barnet nu kommit upp i skolåldern med motiveringen att fler beslut behöver fattas då. För ett barn som placerats i späda ålder kan en vårdnadsöverflyttning komma i fråga långt innan skolåldern. Stadsjurist Natalie Glotz Stade menar att detta bara

är en sidoargumentation men jag kan inte låta bli att undra om HD vill hålla ifrån sig vårdnadsöverflyttningar gällande yngre barn med beaktande av Europadomstolens restriktiva praxis, kraven på långtgående skyldigheter att verka för en återförening mellan föräldrar och barn? I Levin mot Sverige angavs det faktum att myndigheterna inte vidtagit åtgärder för att överflytta vårdnaden som en del i bedömningen att artikel 8 inte ansågs ha kränkts.

HD skriver att ordet uppenbart anger lagens undantagskaraktär. Jag finner formuleringen olycklig. För ett litet barn som vistats i sitt familjehem i nästan hela sitt liv torde huvudregeln att det är bäst för barnet att eliminera risken för att ryckas upp från sin trygga miljö. Ett spädbarn som placeras har inte knutit an till sina biologiska föräldrar utan deras primära anknytningspersoner är familjehemsföräldrarna. Det är ur deras perspektiv över huvudtaget inte fråga om en ”återflyttning” enligt ”återflyttningsprincipen”.

För ett senare placerat barn hänger uppenbarhetskravet som jag ser det samman med att det vid en konsekvensbeskrivning måste vara uppenbart vilket av alternativen som är bäst. Finns en tvekan så är det ju inte uppenbart! Finns det frågetecken huruvida umgänget kommer att försämrats så är det inte uppenbart bäst att vårdnaden överflyttas såvida inte föräldern

hotar att flytta barnet och den risken väger tyngre än behovet av umgänge.

En alternativ formulering till förklaring av uppenbarhetsrekvisitet skulle vara att det vid en sammantagen bedömning är uppenbart att ett beslut om vårdnadsöverflyttning ger de mest positiva konsekvenserna för barnet. Inbegripet kunskap om anknytningsteori så ger det en tydlig ledning vad som gäller övervägande om vårdnadsöverflyttning av ett barn som placerats i späda ålder.

Högsta domstolens dom från 17 april var föga överraskande. Mer intressant hade varit ett avgörande avseende ett litet barn som varit placerat tre år eller mindre. Hade en överflyttning av vårdnaden enligt den svenska lagens intentioner godtagits av Europadomstolen? Jag ställer mig ytterst tveksam. Mitt förslag är att domarkåren får en grundläggande utbildning i anknytningsteori.

Bilaga A

Intervju med stadsjurist Natalie Glotz Stade på Familjerättsbyrån 140516

Hur beskriver du begreppet uppenbart bäst i 6:8 FB?

Som jurist, när det finns den här typen av begrepp i ett lagrum, så tittar man ju i förarbeten, i propositionen, hur begreppen ska tolkas och där hittar du ju några ledtrådar hur man tolkar uppenbart bäst. Den centrala punkten handlar ju om att ett barn som har rotat sig i ett hem och som ser familjehemmet som sitt eget hem, att barnet har fått en anknytning till det hemmet som har blivit starkare än den eventuella anknytningen till ursprungshemmet. Det är kärnan. Det är ju uppenbart bäst för barnet då. Det är en helhetsbedömning men det är en viktig punkt, att barnet får stanna kvar och får den trygghet att få växa upp och stanna kvar i det hemmet, det är ju väldigt centralt. Och sen finns det ju några delar runt omkring också. Bl a. också att familjehemsföräldrarna som vårdnadshavare får lugn och ro att kunna vara precis som föräldrar till sitt barn och kunna bestämma. Men allting måste kunna hänföras till att det är barnets bästa. Men det är ju bäst för barnet att hanteringen, att allting blir enklare. Allting blir normaliserat.

HD skriver att ordet uppenbart anger att lagen är av undantagskaraktär.

Det är det lilla ordet uppenbart som också måste fästas avseende vid. En vårdnadsöverflyttning ska inte bara vara bäst för barnet utan uppenbart bäst för barnet. Inom föräldrabalksjuridiken så är ju utgångspunkten att barnet har rätt till båda sina föräldrar. Som utgångspunkt anser man även inom socialtjänstjuridiken att de biologiska föräldrarna har ett ansvar för barnet, vårdnadshavarna, föräldrarna har rättigheter och skyldigheter. Som utgångspunkt ska ju barnet vara hos sina biologiska föräldrar såsom vårdnadshavare. Och det finns ju en klar inriktning på att man ska arbeta hem barnen när man väl har placerat och omhändertagit dem. Men sen finns det den där brytpunkten där vi kommer in i det här uppenbart bästa. Där en återflyttning inte längre är möjligt, där det skulle medföra att barnet skulle fara så illa av det. Man vet ju när man jobbar mycket

med den här typen av ärenden, när det här momentet inträffar, att det skulle vara traumatiskt för barnet att behöva bryta upp för att kunna tas hem. Det händer ju att föräldrar blir bättre och att vid en viss tidpunkt så förekommer inga brister i omsorgen längre såsom de har förelegat tidigare och då håller ju ett LVU t.ex. inte längre. Och om man då inte har initierat en vårdnadsöverflyttning och har det på gång då måste ju barnet hem igen när inga LVU-grunder föreligger och därför att det så viktigt att känna av den här brytpunkten och det görs ju ute i stadsområdena hos oss som hanterar placeringarna.

Jag tänker på den här undantagskaraktären, det är ju en svepande formulering att det är av undantagskaraktär. Finns det skillnader i olika grupper av placerade barn, spädbarn eller större barn eller är undantaget generellt?

Det görs ju bedömningar i de enskilda fallen. Det du lite grann frågar efter, det är ju mer en socialvetenskaplig studie.

Vad ger det nya fallet från HD för vägledning?

Jag uppfattar det här nya rättsfallet egentligen bara som en bekräftelse på hur vi hela tiden har hanterat den typen av ärenden men framför allt får vi genom det här nya rättsfallet helt tydligt bekräfta att umgängesfrågor får tas inom ramen för den processen. För där har vi helt andra partsförhållanden. För övrigt får vi en bekräftelse på rättsläget som jag sett på det hela tiden.

(vi tittar igenom rättsfallet)

Det som du noterat, det spelar roll att barnen nu har kommit i skolåldern, det är många fler beslut som måste fattas av båda vårdnadshavarna, skolbyten, skolhälsovårdskontakter, det är lite så HD tänker.

Där får du hjälpa mig att förstå hur man tänkt, det förstår jag inte alls, det har ju ingenting med lagens intention att göra, att det ska trygga barnet, och inte bli hemflyttat, hur ska man förstå att de har skrivit med skolåldern som ett skäl?

Jo det finns ju förankrat i förarbeten att det är godtagbart argument vid sidan av kärnan som vi redan har pratat om, att vardagen för familjen blir enklare, att vårdnadshavare, de biologiska vårdnadshavarna inte har velat skriva under, att familjen inte har kunnat åka på semester för de har inte fått pass, viktiga hälsoundersökningar. Det är massor av papper där det behövs vårdnadshavarnas samtycke och underskrift. Det är ju absolut också vid sidan av kärnan ett argument som framförs.

Om man skulle tolka motsattvis så skulle man kunna säga att ett barn som placerats som spädbarn och som då man ska särskilt överväga en vårdnadsöverflytt efter tre år, då skulle man kunna säga att det har ju inte uppnått skolåldern så.?

Nej det står ju här att *viss* vikt kan fästas vid det förhållandet. Jag tror att de är inne på att det krävs vårdnadshavarens samtycke till en del åtgärder. Det krävs ju givetvis också när det gäller mindre barn, det har du rätt i, men jag tror att de vid skolådern tänker på vissa beslut som gäller inskrivning i skolan.

Jo jag är med på det, men det de skriver, man har väl ändå törstat efter ett avgörande från högra instans. Och det har ju redan använts här i ett mål från hovrätten ”när Tova kommit upp i skolåldern, jämför högsta domstolens dom den 17 april..”

Ja, det skulle jag absolut också nu använda som ett argument.

Men om det nu var ett barn som inte kommit upp i skolåldern, hur skulle man då argumentera?

Det här är bara ett argument som förs vid sidan om huvudargumenteringen, det är bara något extra, något ytterligare, det kan aldrig vara huvudargumentet, huvudargumentet är att barnet har rotat sig och har ett nytt hem helt enkelt.

Och sen är det också en utredning här och den här utredningen visar, det är också viktigt, att en återflyttning inte är aktuell. Den vägen är uttömd. Att det inte finns en konstant förbättring i föräldrarnas förhållande, att man inte är på väg att flytta hem barnet. Utan det har antingen stagnerat, ja det är också viktigt.

Sen är det ju en sammanvägning, en helhetsbedömning, så gör man ju. Då är det en bedömning om det nu är uppenbart bäst för barnet att barnet får stanna.

Det här är viktigt också, att yrkande om umgänge kan prövas, det har i och för sig framförts i en dom tidigare men det var inte lika tydligt. Nu får vi det bekräftat att man kan göra så, vi har ändå saknat en viss bekräftelse på detta.

Att det kan tas i samma mål?

Ja det har använts och vi har kört så men då har man kommunicerat med domarna kring detta. För det blir ju en väldigt udda situation för oss stadsjurister som är ombud. För plötsligt i steg två, alltså först flyttas vårdnaden över, kanske man är överens om det t.o.m. och så blir den tvistiga frågan umgängesfrågan. Och då blir man ju som stadsjurist de särskilt förordnade vårdnadshavarnas jurist och ombud. Fastän man är stadens ombud så plötsligt blir vi två privatpersoners ombud. Det har vi alltid kollat med domarna och de bekräftar att vi får vi göra så. Men det är ju en rätt så märklig sits. Och det skulle bli mycket märkligt om vad socialnämnden tycker skulle stå i strid med vad de särskilt förordnade vårdnadshavarna anser. Nu har det hittills fallits sig så lyckligt att socialnämnden och de nya vårdnadshavarna var överens om vilket umgänge som var lämpligt. Men tänk om det inte skulle bli så då skulle det bli en inre konflikt i

ombudsrollen, som jag inte tycker är genomtänkt utifrån det perspektivet. Så man får göra så gott man kan. Alternativet är en ny process, något ineffektivt. Det är ju väldigt smidigt för de enskilda och det är ju rätt så effektivt även för staten. Som sagt jag tycker egentligen i stort sett att den här domen bekräftar hur vi har arbetat hela tiden, hur man även i hovrätten har sett på saken.

Det är ändå ett barn som varit placerat i sju år, det är ganska god marginal till treårsregeln, den anger inte riktigt någon nedre gräns för det här när man kan anse att brytpunkten för återförening..

Det kommer man aldrig att få, för det är en bedömning i det enskilda fallet. Det beror på, man tittar verkligen på omständigheterna i det enskilda fallet. Du skulle aldrig få en domare att uttala sig om något allmänt i den frågan.

Fast lagen i sig är ju konstruerad efter en allmän föreställning att barn efter en viss tid har rotat sig, särskilt de yngre barnen och som det ändå står att föräldrarnas lämplighet är inte det som man bedömer i de fallen. Och då har man ju ändå markerat att tre år är en lång tid i barnets liv. Det hade varit intressant med ett rättsfall med lite yngre barn också.

Absolut men man kan inte dra för stora generella slutsatser av enskilda rättsfall för det är bedömningar i det enskilda fallet. Det beror på barnets förutsättningar, på omhändertagandegrunderna eller placeringsgrunderna, det beror på så många olika faktorer..

Hur menar du med att det beror på omhändertagandegrunderna?

Det beror på allt som har med ärendet, med barnet att göra. Inget fall är det andra likt. Jag är ingen sociolog. Det skulle vara intressant med en sociologisk studie, vilka omständigheter leder i de flesta mål till denna utgång eller så.

Men man hänvisar ju ändå till kunskap om barns behov i domar också.

Det är ju utredningen, en domstol bedömer underlaget som lämnas in. Och gör sin bedömning utifrån det

Den här frågan som fanns med i propositionen, den här formuleringen att givetvis bör inte vårdnaden överflyttas om föräldrarna håller god kontakt med barnet. Hur tolkas den formuleringen idag? Hur ska man förstå innebörden av det idag?

Det är mer det som jag sa innan tycker jag, att så länge som det finns en faktisk möjlighet att flytta åter barnet, så länge som dessa möjligheter inte är uttömda.

Och det finns ju bättre möjligheter när föräldrar bryr sig och är aktiva, som inte ger upp, det handlar om det.

Det resoneras ju inte om den formuleringen i den här domen men i hovrätterna..

Ja det ska ju utredas hur umgänget gestaltar sig. Det handlar ju om för rätten att förstå om möjligheten till återflyttning är uttömd eller inte. Och då är det väldigt viktigt med socialhämndens utredning om hur umgänget har gestaltat sig, vart är de på väg? Är barnet på väg tillbaka hem, är man inne i den processen alltjämt eller inte Det är min tolkning. När har man tippat över den här brytpunkten att barnet inte kan återflytta hem, att det skulle bli för stor psykisk skada för barnet. Slussas barnet ut då ökar kontakterna, umgänget, det är ju en process där man arbetar sig fram mot en hemflyttning. Antingen har det aldrig påbörjats en utveckling i positiv

riktning mot en återflyttning av barnet till bioföräldrarna eller så ha den vid en viss tidpunkt för länge sedan stagnerat utan att bristerna har blivit undanröjda – och så inträffar brytpunkten då barnets psykologiska anknytning till familjehemmet väger tyngre. Men det är svårt, du vill så gärna ha generella slutsatser men det finns alla möjliga situationer. Du kan också ha en situation där barnet är i familjehemmet, barnet mår jättebra och har jättebra kontakt med sina vårdnadshavare, men vårdnadshavarna är också helt med på allting, så det blir egentligen inga faktiska problem. Och då är det kanske bäst om vårdnaden inte flyttas, barnet lider inte, det finns inte en konfliktsituation som gör det nödvändigt. Det beror så mycket på de enskilda fallen.

Vad skulle vara en fördel med att inte flytta vårdnaden i de fallen?

Om alla är med på allting, då är det ju inga problem överhuvudtaget med nånting. Det är ju lite mer ditt fält. Om det är uppenbart bäst att rådande förhållanden får bestå. Om det inte finns någon tvekan om att de får bestå. Det är ändå något väldigt ingripande att flytta den juridiska vårdnaden från en förälder. Om den föräldern tar sitt ansvar på bästa möjliga sätt genom att samtycka. Ja då vet jag inte riktigt om detta skulle hålla.

Att det är så ingripande hur ska man förstå det?

Ja men det är ju den sista juridiska åtgärden som du vidtar..

Adoption är den sista..

Ja absolut, det är sant, men det är sista steget efter en placering. Där släpper ju socialnämnden sitt ansvar. Du blir ju juridiskt fråntagen dina rättigheter och skyldigheter i förhållande till ditt barn och det är förstås mycket ingripande.

Jag kan bara tänka att det är lite paradoxalt att en ogift kvinna föds som ensam vårdnadshavare och i tvister så kan man flytta vårdnaden p.g.a. bristande samarbetsförmåga men här är det något väldigt ingripande.

Ja för att det är ju staten som tar ifrån vårdnaden, det är precis som när man utser förvaltare, där nuddar man väldigt grundläggande fri- och rättigheter, det är därför Europakonventionen alltid dras upp också. I tvister så är det ju en domare men nu ansöker ju socialnämnden, det allmänna, det är inte en vårdnadstvist två enskilda emellan. Rent juridiskt är det ett ingripande från det allmännas sida. Så det är skillnad.

Hur ser man på konflikt idag? Hur mycket hänsyn tar man till samtyckets betydelse, i förhållande till att barnet eventuellt sätts i en konfliktfylld situation. Föräldrarna samtycker inte till att vårdnaden ska flyttas och då vet jag att man från Familjerättsbyråns sida ibland har resonerat att då utsätts barnet för en konflikt, och det kan störa relationerna till familjehemmet.

Det är klart att det är inga roliga processer. Det är återigen ditt område. Det vet ni mer om de sociala verkningarna av vissa beslut, hur det blir i praktiken, det vet familjehemssekreterarna, vad det har för verkningar i fråga om samarbetet, alliansen. Alla domstolsprocesser, när man är part och motpart, det är klart att det kan vålla mer konflikter än annars.

Men är det ett juridiskt hållbart argument...

Att inte gå fram med en vårdnadsöverflyttning för att det skulle förstöra det fina samarbetet? Det är en avvägning som socionomerna måste göra utifrån barnets bästa, om man kan förvänta sig att det här blir ohanterligt av den ena eller andra anledningen. Det får man bedöma helt enkelt. Man kan också ha situationen att de tilltänkta särskilt förordnade vårdnadshavarna inte känner sig redo att ta de framtida processerna, att bli part, det kan ju vara jättebesvärligt och jobbigt. Och då kan de säga nej och då går det ändå inte. Då får vi ju fortsätta arbeta inom ramen för socialtjänstens möjligheter.

Ibland konstaterar socialnämnden att det visserligen finns förutsättningar att flytta hem barnet men att föräldrarnas ovilja riskerar att skapa så stor konflikt för barnet så man avvaktar en vårdnadsöverflyttning. Om då föräldrarna samtidigt säger att de önskar ta hem barnet, redan där är det ju ett faktum att barnets situation i familjehemmet är otryggt.

Man väger ju barnets behov av att vara tryggt och få veta att man får växa upp i det hem som man har sin anknytning till väger mot det andra som finns – konflikten.

Den bedömningen landar i socialtjänstens bedömning av vad barnet far mest illa av?

Ja, inte juristens bedömning!

Vad skulle du som jurist säga om lagens intention och de lagändringar som har gjorts för att underlätta..

Du får inte ett svar av mig nu! Därför att jag gör bedömning på grundval av ett underlag, jag gör inte bedömning om vad som är bäst för barnet. Jag driver processer utifrån vad en expert på området barn, alltså en socialsekreterare eller en familjerättssekreterare anser är barnets bästa, jag gör inga självständiga bedömningar, utan det gör ni. Ni är utbildade i barn, och om ni gör bedömningen att det här är uppenbart bäst så vill jag att ni argumenterar för er sak så att jag får bra på fötterna. Vi jurister tittar på vad som är skrivet, ibland skriver ni inte så bra. Det gäller att skriva bra, att inte bli hemmablind och tro att alla fattar.

Okej hur man skriver, jag förstår, men det faktum att en förälder begär hemflyttning och på så sätt otryggar ett barn, skulle det vara ett juridiskt hållbart argument för att flytta vårdnaden?

Ja absolut, det har jag absolut anfört som ett argument, nu blir det en uppenbar otrygghet för barnet, absolut tycker jag att det också är ett argument. Det är ju helhetsbedömningar, att väga för och emot och motparten kommer ju att dra upp det som talar för deras sak. Och domstolen väger ju sen de olika argumenten.

Socialstyrelsen har ju gjort uppföljningr vid olika tillfällen och konstaterat att man gör för få vårdnadsöverflyttningar och man undrar ju vad som är haken i det hela?

Och det är en sociologisk studie. Jag vet verkligen inte.

Jag har ju en hypotes, att socialtjänsten är ganska osäker på vad det är som gäller. Och som du säger, det är ett väldigt stort ingripande. Och med den här osäkerheten så driver man inte så hårt det som man tror är barnets bästa, det här konfliktperspektivet..

Du menar att det tar för stor plats? Jag vet inte. Jag får ärendena från er. Och då har man ju kommit fram till att man vill vårdnadsöverflytta.

Familjerättsbyrån får ju ofta remisser från socialsekreterarna efter flera år efter treårsgränsen då man särskilt ska överväga en överflyttning. Ibland tycks det som om de enskilda handläggarna gör lite olika bedömningar. En del bedömer att det finns risk för konflikt och andra menar att familjerättsbyrån ska titta på frågan för att det har gått lång tid.

Ja den här arbetsgången är ju lite omständlig. Det finns för-och nackdelar. Det finns fördelar med att ni är specialiserade på det här området men det skulle också finnas fördelar med att ni satt ihop med de vårdansvariga socialsekreterare, familjehemssekreterare som sitter på den vardagliga informationen.

Bilaga B

Intervju socialsekreterare K – 140519 jobbat i snart fyra år som barnsekreterare

Hur tolkar du begreppet uppenbart bäst i 6 kap. 8 § FB?

Jag tänker att det är ärenden där vi ser och upplever att barnet är så förankrat till familjehemsföräldrarna och till sin vardag och tillvaro men även i placeringar där vi inte ser en återförening. De två bitarna är ju väldigt viktigt att vi synkroniserar. Skulle det vara tvivel på någon av de bitarna så tänker jag att det inte är någon självklarhet. Så det måste vara båda bitarna. Att familjehemmet har aktivt jobbat för att barnets utveckling varit positiv, att de har drivit och jobbat, familjehemmet har varit en bidragande faktor.

Vad är det för tidsaspekt i det?

Det tycker jag att man ganska snart kan känna, jag menar nu inte efter två månader och så vet jag att efter tre år ska socialnämnden överväga detta, sen har jag också förstått att man kan göra det tidigare. Själv har jag nog inte varit med om att överväga det tidigare än efter tre år. Men jag tänker att om man är med från början kanske man kan följa det från början, med relationerna och så, att man kan känna det tidigare än tre år.

Vad händer då när det har gått tre år?

När jag började här så lyftes det under teamgruppen och i diskussioner med chefen. Det är ingenting man hela tiden går och tänker på. Då började vi prata om att det här måste vi bli bättre på, det kändes inte som vi var väldigt aktiva då. Eller så var det bara jag som var ny.

Och hur gör ni idag?

Jag tycker att jag har blivit bättre på att titta på det och tänka och lyfta det i

gruppen och prata gemensamt om det.

När det närmar sig treårsgränsen?

Ja men även innan, jag kan känna av det innan. Och sen tänker jag att det också är viktigt att vi kan prata om de ärendena där det känns som nä, där känns det inte så och vad gör det att vi inte känner så?

Vad kan det vara?

Ja men det kan vara att man inte tänker återförening och familjehemmet hjälper till och bidra för en positiv utveckling men det kan vara en magkänsla, det är ingen sak, sak så. Jag kan inte riktigt sätta fingret på det. Vi kan ha bra diskussioner med familjehemmet men jag kan ibland känna

att det i handledningstillfällen upplevs som att familjehemmet inte riktigt är där än. Ibland kan jag känna att vi behöver finnas kvar för att jobba tillsammans, de behöver mer handledning, vi behöver finnas och hjälpas åt. Sen kan de göra mycket bra och mycket rätt men så kommer det där men:et, att jag känner att de har inte utsatts för såna här situationer tidigare. De behöver hjälp med att förstå barnets situation, bemötandet, att leva sig in i barnets värld.

Så då kan det vara mer utifrån att placeringen upphör, stöd och kontroll? Hur ofta har ni handledning med familjehemmen vid en placering?

Det är olika. Tanken är att det ska fasas ut till att bli varannan månad men till en början har de ibland varannan, var tredje vecka.

Hur är gången när man initierar en vårdnadsöverflyttning?

Familjehemsskreteraren pratar med familjehemmet om det och barnsekreteraren lyfter frågan med vårdnadshavarna. Det är jätteviktigt att veta att familjehemmet verkligen vill. Familjehemssekreteraren och barnsekreteraren jobbar jättetätt i den frågan.

Brukar ni vara överens handläggare emellan?

Jag tror inte vi varit oöverens någon gång.

Om vårdnadshavarna är negativa till en vårdnadsöverflyttning, hur går man vidare då?

För mig är det nog viktigt att de inte känner sig helt överkörda. Man kan faktiskt också komma fram till att man inte ser på saken lika men jag är väldigt mån om att de ska förstå att det handlar om att det är det bästa för barnet.

Hur gör du för att nå dit?

Jag behöver träffa dem och prata om det.

Så motivationsarbetet behöver pågå under en längre period, hur lång tid kan det vara?

Det kan se väldigt olika ut. Min känsla är att de behöver smälta det man först har sagt. Jag tror inte det är någon som kan ta emot ett sånt besked med ”jamen visst, yippie”, utan de måste få smälta det och så får man återkomma och prata mer om det.

Och nu är det väl så att vid en placering så ska man också informera om treårsregeln, görs det?

Jag är inte alltid med då men jag tänker att det är nog inte det starkaste minnet föräldrarna har med sig efter en placering.

Så kommer den frågan upp mer mot treårsgränsen eller växer det fram successivt?

Det växer fram. Men jag ska inte säga att man börjar prata om det så fort barnet har placerats. Det är så mycket, man behöver etablera en relation och förstå den nya situationen.

Så det kan ändå komma lite som en chock för föräldrarna?

Som nåt jobbigt. Det blir jobbigt för dem. Men man har kunnat prata och resonera om det även om man inte är överens.

Har det blivit någon förändring efter lagändringen att familjehemmet kan få fortsatt stöd? Upplever du att det är en reell möjlighet för familjehemmen att få stöd av er efter en vårdnadsöverflytt?

Vi har inte vart med och gett stöd sen den ändringen kom.

Har ändringen fått någon betydelse?

Det hoppas jag och jag försöker propagera för det till familjehem som är tveksamma. Jag berättar att de kan ringa, för träffarna i sig tycker de nog är lite onödiga vilket är intressant. Men de kan också säga att de inte vill samarbeta med en ny kommun ifall barnet skulle behöva ytterligare insatser senare, om de skulle behöva någon familjebehandling eller tonårsstöd och då har man ju sagt att det är vistelsekommunen utifrån närhetsprincipen som de ska vända sig till men då kan de tänka att hemkommunen är av sämre kvalitet.

Och varför tror de det?

Av egen erfarenhet av andra familjehemsplacerade barn eller en föreställning om hur det är.

Men det fortsatta stödet som placeringskommunen nu kan ge efter en vårdnadsöverflyttning, vad innebär det? Möjlighet att ringa?

Jag tror det säkert också skulle finnas möjlighet att boka in tid och komma men sen vet jag inte hur lätt det skulle bli i prioriteringssynpunkt för familjehemssekreteraren. Men eftersom vi ska kunna erbjuda det så får man väl tänka det som vilket ärende som helst.

Finns det andra skäl som familjehemmet anger? Att man inte vill stå som part i en eventuell framtida tvist?

Det kan vara ålder, att de känner sig för gamla.

Och när kommer barnet in, när pratar man med barnet, tar reda på att det uppfattar familjehemmet som sitt?

Jag tänker att det finns hela tiden med. Det är nog en väldigt naturligt. det är också jätteviktigt. Skulle man på något sätt känna att barnet inte har en så pass stark tillhörighet och uttrycker det så tänker jag inte att man.. ja det är viktigt. Om barnet inte känns känslomässigt övertygat om att det vill vara kvar där, om barnet vill tillbaka till exempelvis mamma. Men det behöver fortfarande inte betyda att det inte är till barnets bästa att vårdnaden flyttas. Det är inte enkelt alltid.

Så hur tänker man där, vad är uppenbart bäst i ett sådant fall?

Det kan vara ett barn där det skulle vara bra för barnet att familjehemmet blir vårdnadshavare, där de engagerar sig och tar tag i och verkligen gör det bästa för barnet. Men sen är det det känslomässiga med tillhörigheten och identiteten för en del barn. Även om föräldern är med på en överflyttning så vill barnet helst tillbaka.

Och om familjehemmet vill att vårdnaden överflyttas men föräldrarna inte vill att vårdnaden flyttas, hur agerar ni då?

Är det fortfarande det uppenbart bästa för barnet så fortsätter vi, med respekt och så ödmjukt man kan i det.

Ibland resonerar man att själva konflikten i sig skadar relationen mellan föräldrarna och familjehemmet och att man utsätter barnet för en konflikt, hur tänker du där utifrån vad som är uppenbart bäst?

Jag har ingen erfarenhet av att umgänget tagit sån skada av en vårdnadsöverflytt, tvärtom så har det landat och blivit bättre. Processen i sig är väldigt smärtsam, vårdnadsöverflyttningensprocessen. Det som varit geomgående är att alla har tyckt att det har varit jobbigt at det har tagit sån tid. När det väl har lagt sig så har det

blivit jättebra. Jag säger jättebra för att jag tänker att det har varit jättedåligt innan när samarbetet inte har fungerat, när vårdnadshavarna har velat få hem barnet.

Min uppfattning är att det är mer sällan att vi får in remisser kort inpå treårstiden, oftare är det 6-7 år, när barnet har varit placerat ganska länge. Hur ska man förstå det?

Det kan jag inte svara på. Det är rätt intressant. Det kan ha varit att man har lyft det tidigare. När familjehemmet inte vill så får ju jag tjata om det igen efter ett ett år eller halvår, nu känns det så himla färskt, så jag vet inte.

Lagstiftningsmässigt så ska det ju särskilt prövas efter tre år och sedan igen efter varje halvår om det inte föreslås någon vårdnadsöverflytt.

Det där är jättesvårt i verkligheten. Om jag har ett familjhem som inte vill så tänker jag att jag inte kan ta det igen om ett halvår, för de var så övertygade. Jo jag skulle kunna problematisera och lyfta det igen men jag tänker att om de var jättetydliga. Då tänker jag att vad gör jag med vår relation om jag håller på där och?. Ja det klart att det är värt det för barnets bästa, men jag vet inte riktigt.

Den särskilda prövningen som ska göras, i vissa fall sker den genom ett stycke i ett övervägande, i vissa fall sker den genom en utredning på Familjerättsbyrån. I vilka fall skickas en remiss?

I de fallen där alla är hörda och familjehemmet tycker det här är en bra idé. När jag har förstått att familjehemmet kan tänka sig att initiera en vårdnadsöverflytt.

När ni skickar en remiss så har ni gjort den bedömningen att det är läge att flytta vårdnaden, att skulle vara uppenbart bäst att flytta vårdnaden?

Ja gud ja!

Så vad blir Familjerättsbyråns funktion?

Ja det är ju jag som tycker det. Sen är det ju upp till er. Det är därför det blir, tycker jag, rättssäkert. Hur ofta händer det att ni kommer fram till att det inte är det bästa att flytta vårdnaden?

Ja det är inte så ofta, men när det händer, vad händer då? Vad händer då efter ett halvår igen, skickar man en ny remiss till Familjerättsbyrån då?

Jag vet inte, jag har aldrig varit med om det. Jag tänker att det är bra att det finns en extra prövning. Också för föräldrarna som fråntas vårdnaden, att det finns någon annan som har tittat på det. Det är flera ögon som har tyckt och sett och bedömt. Jag tycker det inte skulle vara tillräckligt om bara jag gjorde det. Inte för att jag tycker att jag gör dåliga bedömningar men jag tycker för föräldrarnas skull att det känns bra Och i detta läget tänker jag faktiskt på bioföräldrarna. Det är nåt

av det svåraste som de går igenom.

Finns det några nackdelar med den arbetsordningen?

Jag tycker att den har blivit bättre sen ni gjorde om processen. Där man träffar barnsekreteraren och inhämtar det mesta, bakgrund och där får ni veta väldigt mycket om barnet. Och i vissa fall har vi försökt vi få till nåt gemensamt i och med att vi är länken även om det inte alltid går. Men tanken har funnits.

Jag tänker på den här formuleringen att man givetvis inte ska flytta vårdsnaden från en förälder som håller en god och nära kontakt med barnet. Hur tolkar man det idag?

Fast det tänker jag egentligen inte, men det kanske jag inte ska tycka eftersom det står så. Men för mig tänker jag att det egentligen är en fördel. Det är ju en viktig bit, det är bra när de har en god kontakt om man överväger att flytta vårdnaden. Det är ju för att de ska finnas med och vara kvar och vara lika viktig efteråt om man flyttar vårdnaden. Att man flyttar vårdnaden betyder ju inte att föräldern ska bort på något sätt. Det är ju det juridiska, det är det jag tänker att man många gånger krockar med. Det är det vi måste jobba med. Att föräldern får en upplevelse av att mitt barn tas ifrån mig men ingenting kommer att förändras, det kommer vara som det är, det är bara familjehemmet som kommer, jo det är klart det kommer att förändras men det är mer en juridisk fråga.

Du menar att man lägger för stor vikt vid den känslomässiga betydelsen?

Den tänker jag väcks hos oss alla och det kan man ju förstå och tänka, det här blir svårt och det här blir jättejobbigt för dem och så men egentligen så tänker jag att har man en god och nära relation till sitt barn innan så behöver ju den följa med och vara vidare i den nya konstellationen med familjehemmet men jag tänker rent praktiskt så det är ju ingen som känner av någon skillnad egentligen, mer än på papperet.

Men om det finns en god och nära kontakt och föräldern inte vill att vårdnaden flyttas?

Ja det kanske också vara svårt och där kan jag känna att jag lite av den anledningen kan backa faktiskt

Hur tänker du då?

Jag tänker att då föräldern och barnet har ett känslomässigt starkt band men föräldern kan vara förhindrad att ta hand om barnet. Vid släktingplaceringar så kan det vara en svår situation där det kan bli en konkurrens.

Är barnet då känslomässigt förankrat till familjehemmet?

Det kan barnet vara. Men identitetsmässigt kan det vara kopplat till bioföräldern.

Men skulle barnet säga att jag vill stanna i hemmet och jag betraktar det som mitt?

Jo det är barnets hem, men jag tänker att det har två världar. Och jag tänker att familjehemmet inte har vågat släppa in barnet och älskar det fullt ut. Ja det är inte enkelt.

Och på vilket sätt är det då bäst för barnet att vårdsnaden flyttas? Är det praktiska svårigheter eller är det en förälder som hotar att ta hem barnet?

Ja föräldern har pratat om det. Barnet har känt att det har ett ben i varje värld. snuddat vid det och barnet har slitits mellan två världar.

Och vad skulle bli det uppenbart bästa med att flytta vårdnaden?

Att det blir uttalat var barnet ska bo, att barnet inte behöver ta hand om sin förälder.

Men om föräldern i ett sånt läge inte samtycker, är det trots allt bättre att gå vidare med en vårdnadsöverflyttning eller tar man hänsyn till konflikten, vad tippas över?

Det jag känner är att föräldern har sagt att det är det sista som skulle hända mig, då finns det inget att leva för, om vårdnaden flyttas.

Och hur mycket hänsyn tar du till det?

Ja det kan man ju fundera på. Om det finns en förälder som finns med i vården och är delaktig, föräldern sätter sig inte emot nån vård. Föräldern kan se och jobba för det som blir bäst för barnet. Och då tänker jag såhär: föräldern gör ju faktiskt det vi ber föräldern om, det som är bäst för barnet. När föräldern gör det vi ber om, ska jag då ta ifrån föräldern det sista lilla föräldern har kvar, barnet, ifrån föräldern?

Och hur skulle det påverka barnet?

Spontant tänker jag att det inte skulle göra någon skillnad. Föräldern skulle inte försvinna men jag tänker att man gör nånting med föräldern under tiden. Och barnet kommer säkert också tycka att det är jobbigt för barnet har ju sin psykologiska tillhörighet hos föräldern. Jag vet inte i förlängningen hur det kan påverka barnet.

Men låt säga att föräldern skulle vilja ta hem barnet, skulle det påverka din

bedömning?

Ja det är klart. Om det är nån som inte ser till barnets bästa, nej men då tänker jag att det skulle vara bäst att flytta vårdnaden.

Men jag vet inte om man gör något med barnets och föräldrarnas relation om man skulle flytta vårdnaden. Min erfarenhet är att det brukar bli ett positivt utfall så jag är ju hoppfull men det betyder inte att jag inte känner någon respekt för det. Varje ärende är unikt. Det är svåra grejer.

Kring Högsta domstolens nya dom. Det står att viss vikt vid ska fästas vid att vårdnadsfrågans betydelse har ökat nu när barnet kommit upp i skolåldern.

Vi skriver fullmakter så egentligen behöver inte det vara något som ställer till det, med bra utformade fullmakter. Det har vi alltid vid tidigare

placeringar så att familjen ska kunna utöva vårdsnaden, gällande sjukvård, ombesörja skolkontakter.

Om man tänker ett litet barn så kan ju barnet vara ganska långt från skolåldern när det ska prövas.

Och där tänker jag att när man inte ser någon möjlighet till återförening med föräldrarna, den är ju jätteviktig.

Och hur ser man det?

Föräldrarnas situation, föräldrarnas förmåga att när de följer barnet och ser hur det har utvecklats, det är inget ovanligt att de säger, ja men nu har ju barnet ändrat sitt beteende, nu kan barnet flytta hem igen. Nu skriker barnet inte längre, nu kan jag hantera det bättre, umgänget gick bra, han är mycket lydigare nu. Och då tänker jag att då har ju föräldern inte förstått kopplingen, fortfarande sitter man i samma diskussion som utredaren gjort tidigt, det här och det här ser vi, du kan inte tillmötesgå barnets behov. Man är kvar i den diskussionen, föräldern har inte varit med och förändrat någonting där. De tittar på barnets beteende. De observerar att barnet har förändrats, de kan inte ta det till sig själva. De kan inte se att barnet betar sig på ett visst sätt för att de själva är en del av det.

Och i de fallen så även om föräldrar motsätter sig en vårdnadsöverflyttning..?

Ja där föräldrarna inte har gjort någon förändring både i sin egen situation, behandling missbruk, våld och att de inte ser annolunda på barnets svårigheter. De kan se bara att det har blivit bättre och säger att då kan jag ta hem barnet igen. Men de kan inte se att svårigheten berodde på när de var omsorgsgivare, den kopplingen finns inte.

Men om föräldrarna har bättrat sig och det har gått tre år, barnet har rotat sig i familjehemmet och föräldern tänker att man vill utöka umgänget och jobba hem barnet, och säger att vårdnadsfrågan vill jag inte diskutera..

Fast kan man inte se det som blir bra eller mindre barn, kan man inte mötas i det och se det som som vi försöker lägga fram, då kan man inte överväga det. Jag får hela tiden stå för vad detta barnet behöver. Ibland behöver man driva vidare processen fastän föräldern inte vill.

De ärenden jag har remitterat, där har det inte funnits några tveksamheter. Men i vissa ärenden kolliderar det lite i mitt huvud, jag kan bli lite tveksam men också inte. När barnet har en psykologisk anknytning till föräldern som är viktig men också är väldigt lojal. Med risk för att jag gör något med deras relation men det finns ju saker jag kan lyfta fram varför det är bäst för barnet att vårdnaden flyttas över.

När socialstyrelsen här gjort uppföljningar har man kommit fram till att det är för få, vad tror du att det beror på?

Dels att vi har familjehem som inte vill. Det är inte alltid självklart. Det är inte ovanligt.

Vad skulle behöva göras för att de skulle vilja?

Jag tror att de lite mer jobbar med barnet: vi vill behålla den kontakt vi har med er. Där det lite mer känns som att de har det som ett yrke.

Är det bra eller dåligt?

Det allra allra bästa är väl när ett familjehem kan ta till sig ett barn utan förbehåll, med de risker det kan innebära. En del tycker det känns tryggt och bra att vi finns med.

Är din erfarenhet att det oftare handlar om att familjehemmen inte vill få vårdnaden överflyttad än att man tar hänsyn till bioföräldrarna?

Ja absolut. Det är inte helt givet att man för att man blir familjehem kan tänka sig att ta över vårdnaden.

Har man inom socialtjänsten den kunskap som behövs för att vara trygg i att driva processer och veta vad som är barnets bästa?

Det tycker jag, ja det tänker jag. Sen kan vi ha något ärende där det blir för svårt, att där skulle det kunna bli att samarbetet mellan bioföräldrarna och familjehemmet havererar totalt och umgänget drabbas helt och helt uteblir. Och det vet jag att det står, att det ska vara ett välfungerande umgänge. Då vi är inne jättemycket och jobbar med umgängesplanering. Där socialtjänsten bär umgänget, det är inget som är givet, då kan man inte heller överväga en vårdnadsöverflyttning. Varken bioföräldrarna eller familjehemmet känner att de

kan klara ut det själva.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop 1981/82: 168: Om vårdnad och umgänge m.m.

Prop. 2002/03:53: Stärkt skydd för barn i utsatta situationer, m.m.

Prop. 1979/80:1, del A: Om socialtjänsten

Prop 2012/13:10: Stärkt skydd för barn och unga

Dir. 2007:168 Översyn av bestämmelserna till skydd och stöd för barn och unga i socialtjänstlagen och LVU

SOU 2000:7: Omhändertagen, Samhällets ansvar för utsatta barn och unga SOU

1979:63: Barnets rätt. Om föräldraansvar m.m.

SOU 2005:43 Vårdnad - Boende - Umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar.

SOU 2009:68 Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)

www.socialstyrelsen.se Artikelnr 2006-109-27

Litteratur

Broberg, Malin, Hagström, Birthe, Broberg, Anders (2012) Anknytning i förskolan, Natur & Kultur, Stockholm

Mattsson, Titti (2010) Rätten till familj, Liber, Malmö

Sjösten, Mats (2009) Vårdnad, boende och umgänge, Norstedts juridik upplaga 3

Singer, Anna (2000) Föräldraskap i rättslig belysning, Iustus förlag AB, Uppsala

Wennerberg, Tor (2013) Själv och tillsammans, Natur & Kultur,

Nationella myndighetsdokument

Socialstyrelsen (2012)Vårdnad, boende och umgänge Edita Västra Aros AB

Socialstyrelsen (2006) Om barnet behöver en ny vårdnadshavare, ISBN: 91-85482-77-3

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen:

Görgülü mot Tyskland, dom den 26 februari 2004

R. mot Finland, dom den 30 maj 2006 Levin mot
Sverige, dom den 15 mars 2012 *Högsta*

domstolen:

NJA 1993:66

Mål nr 602-13

Högsta förvaltningsdomstolen:

HFD 2011 ref 13

HFD 2012 ref 35

Hovrätten:

Svea hovrätt T 7529-13, 2013-12-12 Göta
hovrätt mål nr T 2513-13 *Malmö tingsrätt:*

T 7544-11

T 1178-12

T 6090-10

T 234-13